

שם כחלום חיים...

אילו ניתן היה לכל אחד מאיתנו לבחור לעצמו את שמו - באיזה שם היה בוחר? יש להנח כי רבים היו בוחרים בשם התואם את ראייתם את עצמם. מעטים בלבד היו בוחרים בתואר שידידהם וקרוביהם מתארים או מעריכים אותם בו. אני מכיר רק איש אחד שקיבל על עצמו את השם שחבריו תיארוהו בו, והוא היה אדם בעל חוש-הומור רב - הצייר אריה ארוך. ידידו כינוהו "לוקש" על שום גובהו, ומשהחליף את שמו לעברית - קרא לעצמו ארוך.

בימים אלו יצא לאור ספר שיש בו עניין רב, ואפילו מתה, וכולו שמות, שמות, שמות. כספר-טלפונים. נרשון ועליזה ריבלין הוציאו לאור (בהוצאת מערכות, המרכז על-שם גלילי וההוצאה לאור של משרד-הביטחון) את הספר זר לא יבין - ספר הכינויים. ב-560 עמודים מופיעים 9000 כינויים של אנשי ההגנה, אצ"ל ולח"י ואחרים מאז ימי "השומר" ועד מילחמת-העצמאות, וכן כינויים של מקומות, אגודות-העפלה, מיבצעים וכדומה. עד היום קשה היה עד מאוד לזהות את נושאי שמות השמות והכינויים, מהם מוזרים ומשונים, המופיעים באלפי תעודות וזיכרונות מימי המאבק והמחתרת, וכך נותרו פרקים רבים בתולדות הארץ שרורים באפלה. עכשיו בא נרשון ריבלין, מוותיקי ההגנה, שעסק בעריכה ובכתיבה, במחקר היסטורי ובחקר המח"ת, תרות, והביא לעולם ספר פתרון השמות והכינויים שבו עזרה רבה להיסטוריונים של ההווה ושל העתיד, ואור שניתן להאיר בו פרשיות סתומות רבות.

אולם ספר הכינויים שלפנינו יש בו עניין גם מבחינות אחרות. למשל, מה שם בחרו לעצמם אנשים שונים בשעה שניתן להם לבחור שם לעצמם. כיצד ראו את עצמם? דוד בן-גוריון, למשל, הראשון בין עשרים כינויים היה אמיתי, ואילו המקורבים אליו כינוהו לעתים בלשון-סתר סוקרטס. משה שרתוק, הוא שרת, ראה עצמו בן-קדם. מנחם בגין (רק 13 כינויים) בחר בשם בן-דוד (משיח). ישראל גלילי, ראש מיפקדת ההגנה, בחר לעצמו שם של איש שנתפרסם כרודף-שלום - הלל. אורי צבי גרינברג נתנה יוסף מולכו. שאול אביגור ראה עצמו כישוער והיה בעל עשרים כינויים נוספים (פקודיו למשל, כינוהו בעל-בית). יגאל אלון - יתח נדעון (שניהם שופטים בישראל). משה דיין הופיע כמגי וכמדון. יצחק שמיר הוא אדם פרזאי וכשצריך היה כינוי מחתרתי - קרא לעצמו חיימוביץ. אנשי ההגנה והאצ"ל לא העריכו אלה את אלה ביותר. כך כינו בהגנה את אנשי אצ"ל ולח"י - סיסרא-אחרא, ואילו אנשי האצ"ל כינו את יריביהם - שיינע דרקס (תארות נאות...).

וכן הלאה והלאה. שמות שהם סיפורים ועלילות ומאווים נפש. כמה טוב לחיות בימים הירואיים - אתה יכול לקרוא לעצמך בשם המשקף את חלום חייך.

ש. ז. שבא ■

הבחירה נפלה על העיר וילנה. שם ישב במשך שמונה שנים, למד באקדמיה ובבית-הספר לאמנות, השתתף בתערוכות. התערוכה הראשונה שבה הציג נערכה ב-1962. גני דורין היה בן 24. קרבתה של וילנה לאירופה איפשרה לו להתנדב ביתר קלות לעולם המערבי ולאמנות המודרנית. היה לי באותו זמן חלום. לקפוץ ליומיים לפאריס. לראות כמו עיני את מה שגונב לידי באמצעות הספרים. הייתי מוכן לשלם בעבור זה כל מחיר.

החלום לא הוגשם על ידי בתקופת חייו ברור סיה וצורכי הקיום וההישרדות גבו שוב את המחיר. אחרי תום לימודיו - ושוב בשל בעיות פרנסה - חזר לסיביר. צייר ציורי-קיר ויזרתי ז'ים באוניברסיטה הפדגוגית של מחוז קזאכסטאן וקיבל עבורם כסף רב. כגילגולו הכא חזר לארץ סה כצייר ומעצבת-פאורות בתעשיית-הסרטים. אז עוד לא ידע שהתמורות שיחולו בו כאדם וכצייר ישיבו אותו אל עיר מולדתו פעם נוספת. שיבה רוחנית שתמתחן קרימינל בין אודיסה לבין תל-אביב ותגשר על פני מרחק גיאוגרפי של אלפי קילומטרים.

השומן המערבי

תמורות סייגנוניות רבות חלו בציור שלו. ציור רים בשמן, בצבעים חמים, ממלאים את קירות הדירה שבה גרים הוא, אשתו ביאטה ושתי בנותיו. פאסטלים, רישומי דיו וציורים בצבעי-מים, רישומי דיו וציפורן. עבודותיו המאוחרות כוללות גם ציור על קרטון בטכניקה מעורבת. שימוש בצבע פלאסטי, אקריליק, גירום, חריטות בצבע. השינויים הסיגנוניים התפתחו כניגוד למה שנחשב מקובל ורווח בסביבה שבה צייר קודם. כשחייתי ברוסיה שאפתי חל על עבר הציור המודרני המופשט. זה היווה עבורי מין מרד במסורת האמנותית ובתרבות הרוסית, כפורטרטים של מנהיגי המהפכה ונציגי המישטר שצוירו תמיד כריאליזם תגיגי עם המדים המכופתרים ואינספור מדליות על החזה. כשהגעתי לארץ ראיתי שכל ילד קטן שמסוגל להחזיק בידו עיפרון מצויר מופשט. כרי לצאת מן הקלחת האופנתית הזאת חזרתי אל הפיגורטיבי. היגעתי למקומות שונים כי מהלך החיפוש שלי אחרי שפה משלי, ובין היתר היגעתי גם לספרות הרוסית.

אתה מרגיש ישראלי?

כן. הארץ מעניקה לי תחושה שלא חוויתי בשום מקום אחר בעולם. רק פה אני מרגיש כבית. ביקרתי בהרבה מקומות. חלקם ריגשו אותי מאוד. אבל תמיד רציתי בסופו של דבר לחזור הביתה.

שלושה אמנים שהתקרבו לפיתרון הבעיני. אלו הם יוסף וריצקי, אביגדור סטימצקי ויחזקאל שטרייכמן. את שלושתם אני מעריץ. צריך להמי שידך במה שהם התחילו בו.

איזה אמנים השפיעו עליך?

"האמן הכי גדול בעיני הוא רמברנדט. אם נכנסים לעומק העבודות שלו מגלים בהם יסוד מודרני חזק, זה לא שאני שואף לצייר כמוהו. אני פשוט מוצא בציורים שלו גם מופשט, גם קונסטפואליזם, כל מה שמצוי באמנות המודרנית. פשוט שאל אותי מישור איך אפשר לשאוב השראה

גני דורין: עבודה במחנה-ריכוז, רישום צפורן

מצייר שחי לפני 500 שנים. שאלה כזאת היא מאוד מגוחכת בעיני."

— האם לדעתך אמן צריך להיות בעל מודעות חברתית ופוליטית?

"אחרי כל מה שעבר עלי ברוסיה יש לי רתיעה וחולשת מן הנושא. אני נמנע למשל במכוון מהשתייכות לאירגונים. אפילו לאגודת הציירים הצטרפתי רק לפני שנים אחדות וגם עם צעד זה לא הייתי שלם מהשש לפגיעה באינדיוידואליות שלי. עכשיו אני מתכוון לצאת שוב מן האגודה.

אין כאן עניין של ציונות או פטריוטיזם. פשוט הרגשה שזה המקום שלי."

— האם קיימת אמנות ישראלית בעיניך? קיימת אמנות ישראלית שצריכה לנקות את עצמה מן השומן המערבי ומהשפעות אמריקאיות. אם רובלוב (צייר אוקונות רוס), שחי לפני כמה מאות שנים, הצליח לחשוף באמנות שלו את הנוף הישראלי-התנ"כי, את האור האופייני לאזור שלנו, את האדמה שלנו, ואילו אנו מתקשים לעשות זאת — אז יש לנו בעיה. בכל זאת, ישנם

נשלחים לא רק אנשים שנידונו עליידי המישטר למאסר באשמת פשעים שונים שיוחסו להם, אלא גם כאלה שהוגלו ממקומות מושבם מסיבות שונות. עקב תנאי החיים הקשים השוררים באזור הסמוך לאלסקה מקבלים האנשים המגיעים לשם מרצונם החופשי, לצורכי פרנסה — בניגוד לאסירים ולגולים — משכורות גבוהות. ברוסיה מכוונה הוציאה לגולה למטרות פרנסה "הליכה בעיקבות הרובל הארוך".

"חודש וחצי חיינו בדרום. נסענו לקולומבה. ברכבת. במטוסים. באונייה. חודש וחצי. את יכולה לתאר את המרחק מהו המרחק לעשרה בדרך פגשנו רכבות מלאות אנשים שגורשו לסיביר. ואנחנו גרשנו את עצמנו לשם בתיקווה למצוא שם פרי נסה יותר טובה. גרנו שם חמש שנים. ככפור הגור, רא, שלא יתאור ממש, השורר שם במשך כל תשי"ע חודשי החורף.

— וקיץ?

"בקיץ הופיע קצת עשב בערבות הטונדרה. נימת הריבוי שלו מאופקת. כמעט מבווישת. חיובו מתנצל. כאילו חס על המאזין החולק עימו חוויות שלא כל-כך נעים להיזכר בהן. אני שואלת באילו מישחקים נהגו הילדים להשתעשע שם. תשובתו מספקת הקבלה אכזרית בין אופי המקום לאופי יושביו.

"המישחקים היו נוראים. אגרסיביים." הוא מה"ס. "כל בוקר היינו נוסעים 20 קילומטר לבית-הספר בעיירה הסמוכה. היו פעמים שבהן הצטרפו אלינו נוסעים בדרך. לא אהבנו אותם. כדי להבי ריח אותם, היו אחרים מאיתנו משתנים לתוך כבוק ומניחים אותו על תנור הפחמים הלוהט במרכז הרכב. הסירחון היה איום ונורא. כולנו סבלנו. הנוסעים הלא-רצויים העריפו לרדת בחזרה לטייגה המושלגת במקום לשאת את הצחנה הנוראה."

או "מישחקים" אחרים. לא אהבנו כמובן לנסוע לבית-הספר. היינו נועצים מספרים בגלגלי הרכב שהסיע אותנו. הוא היה נקטע אחרי מיספר קילומטרים של נסיעה ואנו חוזרו הביתה ברגל."

בקולומבה פגש דורין בטיפוסים שונים שהותיי ורו בו רושם רב. אויבי המישטר למיניהם ששמרו על ציביונם האנושי גם בתנאי-החיים המחפירים במחנות. אחד מהם שימש לו מורה לציור. שמו נשנתח ממנו. הוא נשפט ל-40 שנות-מאסר באשמת זיוף שטר-כסף. איך הוא נפס? הוא פגש אשה (מחייך), תמיד צריך לחפש אשה במיקרים כאלה... היא הייתה יפה מאוד והוא נדלק עליה והתחתן איתה. האזהרות שלו, שלא תתקרב לחנוי יות יקרות כמוסקבה, שם גרו, לא עזרו. יום אחד היא לא עמרה בפתיו ורכשתי יקר. השיל-טונות, שקיימו בזמן המילחמה מעקב קרפני במיד דרו אחר צרכני מותרות כאלה, תפסו אותו והעמיחו אותו למישפט כפושע-מילחמה.

הוא היה איש כישורני מאוד. צייר פורטרטים וקיבל תמורתם כסף ומזון. כתחליף לסמים ולמשקה רגיל הוא היה שותה, כמו רבים אחרים, ספירט 90 אחוז וכמויות אדירות של תמציות-תה שהומסו במעט מים. קראו לזה צ'יפי וזה השפיע על הבניארם ששתה את זה כמו סם. גרם דופק מואץ והזיות. בסוף, אחרי שאושפו בבית-חולים לחולי-ינפש, הוא התאבד בקפיצה מחלון בקומה הרביעית.

"כל החיים שם סבכו סביב אנשים כמוהו." אחר כך הוא מוסיף. וככה האפור שהיה קיים ברוסיה, בגוון האור, בצבע השמים, היה קיים גם בתוך האנשים. גם אצלי, בתוכי."

פועל יצור

ב-1955 חזרה המישפחה לאודיסה. גני, שהוצ"ע לו עבודה בבית-מלאכה להרפסי-ציורים של אישים ומנהיגים סובייטיים, העדיף לעבוד כפר-עלי-יצור פשוט במיפעל לנעליים במקום לשרת את מה שהוא במעט מים. קראו לזה צ'יפי וזה השפיע החלה תקופה של ניתוק מן הציור שנמשכה זמן רב. באותו מיפעל פגש באקראי באינטלקטואל צעיר שגורש מן האוניברסיטה באשמת השתייכות לקבוצה פוליטית חתרנית.

"היה לי מול גדול שפגשתי בו. הוא התגלה כסופר מוכשר, בעל ידע רחב מאוד בספרות. הוא הפגיש אותי עם קבוצה שלמה של אינטלקטואלים ויעמם גלילית את העולם החופשי. במרתפי הספריות ברוסיה הוחבאו ספרים רבים שהובאו מן המערב. הגישה אליהם התאפשרה רק למת"עט שיצרו קשרים אישיים עם הספרנים. בספריה ע"ש לנין הייתה ספרינת אחת, רווה גרבונובה, שסיפקה לי ולכל בני החבורה ספרים רבים. היינו נפגשים בסתר, בכתיים פרטיים, ומקיימים שיחות. בתקופה הזאת התגברתי. צברתי ידע בספרות ובאמנות. באותו זמן גם התגבשה בי ההחלטה לעזוב הכל וללכת ללמוד."